

İsmaylova Nabat Şiraz qızı,

Bakı Dövlət Universitetinin Cinayət hüququ, cinayət prosesi, kriminalistika
və məhkəmə ekspertizası kafedrasının II kurs magistrantı

E-mail: nabat.smaylova@gmail.com

UOT 343.81

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.045.2026.3105>

PROBASİYA İNSTİTUTU: ANLAYIŞI, XÜSUSİYYƏTLƏRİ, NÖVLƏRİ VƏ FUNKSİYALARI

Açar sözlər: probasiya, probasiya nəzarəti, cəza siyasəti, qanunvericilik islahatları.

Ключевые слова: проба́ция, проба́ционный надзор, уголовно-исполнительная политика, законодательные реформы.

Keywords: probation, probation supervision, penal policy, legislative reforms.

Müasir dövrdə cinayət-hüquqi siyasətin əsas istiqamətlərindən biri cəzaların tətbiqində **humanist yanaşmanın gücləndirilməsi** və məhkumun cəmiyyətdən təcrid edilmədən islah olunmasına yönəlmiş mexanizmlərin genişləndirilməsidir. Bir çox ölkələrin hüquq sistemində azadlıqdan məhrumetmə cəzasının tətbiqinin məhdudlaşdırılması, onun əvəzinə alternativ cəzaların və nəzarət mexanizmlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi mühüm istiqamətlərdən biri kimi çıxış edir. Bu yanaşma, ilk növbədə, məhkumun sosial əlaqələrinin qorunmasına, onun cəmiyyətə yenidən inteqrasiyasına və təkrar cinayətlərin qarşısının alınmasına xidmət edir.

Azərbaycan Respublikasında da cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəzaların icrası sisteminin müasir dövrün tələblərinə uyğun təkmilləşdirilməsi istiqamətində ardıcıl islahatlar

həyata keçirilir. Bu islahatların əsas məqsədi cəza siyasətinin beynəlxalq qabaqcıl təcrübəyə uyğunlaşdırılması, azadlıqdan məhrumetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəzaların və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiq imkanlarının genişləndirilməsi, habelə cəzanın icrası sahəsində daha səmərəli və effektiv mexanizmlərin formalaşdırılmasıdır. Məhz bu istiqamətdə həyata keçirilən islahatlardan biri də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən 10 fevral 2017-ci il tarixində imzalanmış “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” Sərəncamıdır. Məhz bu sərəncamla əsas qoyulan institusional islahatlar çərçivəsində beynəlxalq standartlar və qabaqcıl dövlətlərin təcrübəsi rəhbər tutulmaqla, ölkəmizdə probasiya fəaliyyəti innovativ və müasir bir institut kimi formalaşmış, bu sahədə normativ hüquqi baza əsaslı şəkildə yenilənmişdir.

Sözügedən Sərəncamda penitensiar müəssisələrin fəaliyyətinin müasirləşdirilməsi, infrastrukturun yenilənməsi və idarəçilik mexanizminin təkmilləşdirilməsi tədbirlərinin davam etdirilməsi, cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar

olmayan cəzaların icrasına effektiv nəzarətin təşkil edilməsi və bu sahədə idarəetmənin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Probasiya xidmətinin yaradılması nəzərdə tutulmuşdur [1].

Probasiya Xidmətinin yaradılması həm cəzaların icrası sisteminin strukturuna yenilik gətirmiş, həm də cəmiyyətin həbsə alternativ yanaşmalarla tanış olmasına zəmin yaratmışdır. Dövlət başçısının 7 noyabr 2017-ci il tarixli Fərmanı ilə həmin xidmət Ədliyyə Nazirliyinin strukturunda Baş idarə statusuna malik ayrıca qurum kimi təsis edilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının 22 dekabr 2017-ci il tarixli qərarı ilə isə Probasiya Xidməti haqqında Əsasnamə təsdiq edilmişdir. Bu Əsasnamə ilə Xidmətin fəaliyyət istiqamətləri, vəzifələri, hüquqları, fəaliyyətinin təşkili qaydası və digər məsələlər tənzimlənmişdir [5, s. 53].

Məhz bu sərəncamın icrası nəticəsində probasiya institutu Azərbaycanda müasir tələblərə cavab verən yeni bir struktur kimi bərqərar olmuşdur. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, “probasiya” anlayışı normativ termin kimi ölkəmizin hüquq sisteminə ilk dəfə məhz dövlət başçısının 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamı ilə daxil edilmişdir. Bununla da, sözügedən institut həm elmi tədqiqatların predmeti kimi, həm də praktiki tətbiq sahəsi olaraq yeni bir mərhələyə qədəm qoymuşdur. Hazırda probasiya fəaliyyəti yalnız hüquqi prosedur deyil, həm də konseptual baxımdan davamlı təkmilləşdirilən, cəmiyyətdə geniş maarifləndirmə işlərinin aparılmasını və əhatəli dəstək mexanizmlərinin formalaşdırılmasını tələb edən innovativ bir sahə kimi inkişaf etməkdədir.

Probasiya institutunun mahiyyətini daha dərinlən anlamaq və onun cəza-icra sistemindəki rolunu müəyyən etmək üçün ilk növbədə bu anlayışa həm terminoloji, həm də hüquqi müstəvidə nəzər yetirmək, eyni zamanda onu səciy-

yələndirən fundamental xüsusiyyətləri və funksiyaları təhlil etmək zəruridir.

“Probasiya” termini latınca “*probatio*” sözündən götürülmüş və Azərbaycan dilində “sınaq” mənasını verir. Bu terminin semantik təhlili onun tarixi inkişafına da nəzər yetirilməsini zəruri edir. Belə ki, probasiyanın tarixi kökləri məhkəmə möhləti (*judicial reprieve*) praktikasına əsaslanır. Bu terminin vətəni İngiltərə sayılır. İngilis ümumi hüququnda (*common law*) məhkəmələr cəzanın icrasını müvəqqəti olaraq dayandıra bilərdilər ki, bu da cinayət törətmiş şəxsin monarxa müraciət edərək əfv istəməsinə imkan verirdi. Beləliklə, “*probasiya*” termini Azərbaycan dilində hərfi mənada “*sınaq*” və ya “*möhlət*” kimi başa düşülə bilər [2, s. 12].

Probasiya anlayışının etimoloji köklərini və ilkin mənasını müəyyən etdikdən sonra, bu institutun müasir hüquq elmində və normativ bazada tutduğu mövqeyi daha dərinlən təhlil etmək zəruridir. Mövcud elmi ədəbiyyatda probasiyanın həm dar, həm də geniş məzmunlu müxtəlif təriflərinə rast gəlinir ki, bu da məsələyə konseptual yanaşmaların rəngarəngliyindən xəbər verir.

Probasiya institutunun inkişafında öz fundamental tədqiqatları ilə seçilən Buxarest Universitetinin professoru İoan Durnesku qeyd edir ki, probasiya – qanunla müəyyən edilmiş və cinayət törətmiş şəxsə münasibətdə tətbiq olunan sanksiyaların və tədbirlərin cəmiyyət daxilində həyata keçirilməsidir. Bu, cinayət törətmiş şəxsin sosial inteqrasiyasına, habelə ictimai təhlükəsizliyin təmin olunmasına yönəlmiş nəzarət, istiqamətləndirmə və yardımı əhatə edən bir sıra fəaliyyət və müdaxilələri əhatə edir [4, s. 8].

Don M. Qotfridsona görə isə, “*probasiya – məhkum edilmiş şəxsin məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş şərtlərə əməl etməsi qaydasında, azadlıqdan məhrum edilmədən məhkəmə zalından azadlığa buraxılması prosedurudur*” [7].

Probasiya üzrə Kanadalı tədqiqatçı və ekspert Con F. Klaus qeyd edir ki, probasiyanın anlayışı

konkret xidmətlərin göstərilməsini təmin edən bir sistemə (istər dövlət, istərsə də özəl) aid edilə bilər və bu sistem adətən cinayət ədliyyəsinin alt sistemi kimi qiymətləndirilir. Klaus probasiyanı həbsə alternativ, məhkəmə tərəfindən tətbiq olunan, məhdudiyyətlər və öhdəliklər şəraitində şəxsin icmada qalmasına və nəzarət altında saxlanılmasına xidmət edən sistem kimi görür. Bu yanaşma daimi cəza tətbiqindən fərqli olaraq reabilitasiya və reinteqrasiyaya yönəlib. Göründüyü kimi, C. Klaus probasiyanın iki əsas məqsədini vurğulayır: 1) ictimai təhlükəsizliyin təmin edilməsi; 2) sosial reinteqrasiya və davranış dəyişikliklərinin dəstəklənməsi. Onun fikrincə, bu məqsədlər operativ tədbirlər (məsələn, proqramlara istiqamətləndirmə) və ölçülə bilən idarəçilik prinsipləri ilə birləşdirilməlidir. Fikrimizcə, peşəkar probasiya mütəxəssisi olan Klausun tezləri ilə tam mənada razılaşmaq olar. Çünki müasir anlamda probasiya təkcə həbsə alternativ deyil, eyni zamanda icma əsaslı nəzarət və reabilitasiya sistemidir. Bundan əlavə, bu sistem beynəlxalq standartlara uyğun və insan yönümlü idarəetməni tələb edir. Onun uğurlu nəticə verməsi üçün ictimai iştirakçılıq, təlimlər və xidmətlərin mövcudluğu vacib hesab edilir [2, s. 14].

Müxtəlif beynəlxalq ekspertlərin və nəzəriyyəçilərin yanaşmalarından göründüyü kimi, probasiya anlayışı ilə bağlı doktrinal müstəvidə fərqli baxış bucaqları mövcuddur. Lakin bu fikirləri ümumiləşdirərək qeyd etmək olar ki, ümumi mənada probasiya dedikdə cinayət törətmiş şəxsin cəmiyyətdən təcrid olunmadan, məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş şərtlər və məhdudiyyətlər daxilində nəzarət altında saxlanılmasına, habelə onun islahı və yenidən cəmiyyətə qazandırılmasına yönəlmiş kompleks təsir tədbirlərinin tətbiqi başa düşülür.

Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericilik aktlarında “probasiya” anlayışının birbaşa hüquqi tərfi (definisiyası) verilməmişdir. Bununla belə, bu institutun hüquq sistemimizə

daxil olmasında əsas rolunu oynayan 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamı nəzərə aldıqda, probasiya – cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəzaların və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin icrasına effektiv nəzarətin təşkilini təmin edən, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsinə xidmət edən müasir idarəetmə və nəzarət mexanizmi kimi anlaşılar.

Qanunvericilikdə “probasiya” termininin özünə ayrıca anlayış verilməməsinə baxmayaraq, onun praktiki icra formasını təşkil edən “probasiya nəzarəti” anlayışı Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il tarixli Cəzaların İcrası Məcəlləsində öz hüquqi əksini tapmışdır. Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 15-1.1-ci maddəsinə əsasən, probasiya nəzarəti — *azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzalara məhkum edilmiş, şərti məhkum edilmiş, cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilmiş və ya cəza çəkməsi təxirə salınmış məhkumların, habelə bu Məcəllənin 15-1.2.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş digər şəxslərin üzərinə qanunla və məhkəmə qərarı ilə qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsinə nəzarət edilməsinə, məhkumların islah edilməsi, sosial adaptasiya və reabilitasiyasına yönəlmiş kompleks sosial-hüquqi xarakterli tədbirlər sistemindən ibarətdir* [3].

Ümumilikdə, probasiya nəzarəti sadəcə texniki bir izləmə prosesi deyil, cinayət törətmiş şəxsin cəmiyyətdən təcrid olunmadan islah edilməsini, onun hüquqi öhdəliklərə riayət etməsini və sosial mühitə yenidən inteqrasiyasını təmin edən kompleks sosial-hüquqi dövlət fəaliyyətidir. Bu institut “cəzalandırıcı ədalət” modelindən “bərpaedici və humanist ədalət” modelinə keçidin ən bariz nümunəsidir. Probasiya nəzarətini digər hüquqi təsir tədbirlərindən fərqləndirən bir sıra xüsusiyyətlər mövcuddur:

1. Azadlıqdan məhrumetməyə alternativlik (qeyri-penitensiar xarakter) – Probasiyanın ən mühüm xüsusiyyəti onun icma əsaslı olmasıdır. Şəxs həbsxana divarları arasında deyil, öz

təbii sosial mühitində (ailəsi, işi və dostları arasında) qalır. Bu, məhkumun sosial əlaqələrinin qırılmasının qarşısını alır və dövlətin penitensiar saxlanma xərclərini minimuma endirir.

2. Şərtlilik və məcburilik – Probasiya “mütləq azadlıq” deyil, şərti azadlıqdır. Nəzarət dövründə şəxsin üzərinə konkret hüquqi vəzifələr (məsələn, müəyyən yerlərə getməmək, yaşayış yerini bildirmədən dəyişməmək, müntəzəm qeydiyyatda durmaq) qoyulur. Bu şərtlərin pozulması daha ağır sanksiyanın, o cümlədən real azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tətbiqi ilə nəticələnmə bilər.

3. Nəzarət və yardımın vəhdəti (dualizm) – Bu institut iki funksiyanı eyni vaxtda yerinə yetirir: nəzarət (qanun pozuntularının qarşısını almaq üçün sərt monitoring) və reabilitasiya (şəxsin iş tapmasına, təhsil almasına və ya psixoloji problemlərinin həllinə kömək göstərmək).

4. Fərdiləşdirmə (individualizasiya) – Probasiya nəzarəti “hər kəsə eyni yanaşma” prinsipi ilə deyil, hər bir məhkumun fərdi risk və ehtiyacları əsasında qurulur. Şəxsin törətdiyi cinayət, onun xarakteri və sosial vəziyyəti nəzərə alınaraq fərdi icra planları hazırlanır.

5. Texnoloji və innovativ təminat – Müasir probasiya nəzarəti innovativ vasitələrlə (məsələn, GPS əsaslı elektron qolbaqlar) həyata keçirilir. Bu, nəzarətin fasiləsizliyini təmin etməklə yanaşı, məhkumun gündəlik həyatına insan amilinin müdaxiləsini minimuma endirir.

6. Sosial reintegrasiya yönümlülük – Probasiyanın yekun hədəfi şəxsi sadəcə cəzalandırmaq deyil, onu cəmiyyətə “faydalı fərd” kimi qaytarmaqdır. Bu xüsusiyyət residivizmin (təkrar cinayətkarlığın) qarşısını almaqda ən effektiv mexanizm hesab olunur.

Digər tərəfdən, qanunvericilikdə verilmiş tərif və Probasiya Xidmətinin fəaliyyət prinsipləri əsasında probasiya nəzarətinin aşağıdakı funksiyaları müəyyən edilir. Bu funksiyalar qanunvericiliyin “kompleks sosial-hüquqi tədbirlər sistemi” tələbindən irəli gəlir:

- **Nəzarət funksiyası** – probasiya nəzarətinin ən fundamental hüquqi funksiyasıdır. Məhkumun üzərinə məhkəmə qərarı ilə qoyulmuş konkret vəzifələrin (məsələn, yaşayış yerini tərk etməmək, müəyyən müəssisələrə getməmək) yerinə yetirilməsini yoxlayır. Texniki vasitələrdən (elektron qolbaqlar) istifadə etməklə məhkumun olduğu yeri və hərəkət trayektoriyasını fasiləsiz izləyir. Qanunla müəyyən edilmiş şərtlər pozulduqda, müvafiq hüquqi tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin edir.

- **Reabilitasiya funksiyası** – qanunvericilikdə qeyd olunan “sosial-hüquqi xarakterli tədbirlər” məhz bu funksiyada özünü büruzə verir. Bu funksiya sosial dəstəyi (məhkumun işlə təmin olunmasına, peşə hazırlığına cəlb edilməsinə və təhsil almasına kömək göstərmək), psixoloji yardımı (şəxsin psixoloji vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və cəmiyyətə uyğunlaşması üçün reabilitasiya proqramlarına yönləndirilməsi), habelə ailə və sosial mühitlə işi (məhkumun ailə əlaqələrinin bərpasına və sağlam sosial mühitə qayıtmasına dəstək) əhatə edir.

- **İslah və preventiv funksiyası** – məqsəd məhkumun və digər şəxslərin yenidən cinayət törətməsinin qarşısını almaqdır.

Müasir hüquq sistemlərində probasiyanın növləri cinayət törətmiş şəxsin hüquqi statusuna, törədilmiş cinayətin xarakterinə, ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə və şəxsin reabilitasiya potensialına uyğun olaraq fərqləndirilir. Probasiyanın bu cür təsnifatı onun tətbiqi zamanı fərdiləşdirmə prinsipinə əməl olunmasını təmin etməklə, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsinə xidmət edir. Xarici ölkələrin təcrübə və qanunvericiliklərinin təhlilinə əsasən cinayət törətmiş şəxsə təyin edilə bilən probasiyanın bir neçə növü fərqləndirilir. Probasiya cinayət törətmiş şəxslərin islah edilməsi məqsədi ilə təyin edilsə də, hakim hər bir situasiyaya uyğun olaraq onun müxtəlif növlərini təyin edə bilər. Beynəlxalq praktikada probasiyanın növlərinə aşağıdakılar aid edilir: 1) nəzarət olunmayan probasiya; 2) nəzarət olunan probasi-

ya; 3) icma nəzarəti probasiyası; 4) şok probasiya; 5) xüsusi cinayət probasiyası [2, s. 38].

Nəzarət olunmayan probasiya (Unsupervised Probation) – hüquqpozucunu probasiya əməkdaşının birbaşa nəzarətindən azad edir, lakin ondan məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş xüsusi şərtlərə əməl etməsini tələb edir. Bu növ adətən daha az ağır və zorakılıqla müşayiət olunmayan cinayətlər üzrə tətbiq edilir.

Nəzarət olunan probasiya (Supervised Probation) – hüquqpozucunun müntəzəm olaraq probasiya əməkdaşı ilə əlaqə saxlamasını tələb edir. Bu, həftəlik və ya aylıq fərdi görüşlərdən tutmuş, poçt vasitəsilə hesabatların göndərilməsinə və ya telefon zənglərinə qədər müxtəlif formalarda ola bilər.

İcma nəzarəti probasiyası (Community Control Probation) – hüquqpozucunun öz evində qalmasını tələb edir və onun olduğu yer elektron qolbaq (topuq monitorinq cihazı) vasitəsilə izlənilir. Bəzi hallarda hüquqpozucuya işə və ya təhsil müəssisəsinə getmək üçün evi tərk etməyə icazə verilir.

Şok probasiya (Shock Probation) – təqsirləndirilən şəxsin qısa müddətə həbsxanaya və ya həbs yerinə göndərilməsindən ibarətdir. Müəyyən olunmuş vaxt bitdikdən sonra hakim təqsirləndirilən şəxsi probasiya şərti ilə azadlığa buraxır. Bu, hüquqpozucunu probasiya şərtlərinə əməl etməyə “şok” yolu ilə vadar etmək məqsədilə həyata keçirilir.

Xüsusi cinayət probasiyası (Crime-Specific Probation) – hakimə hüquqpozucunun eyni cinayəti təkrar törətməsinin qarşısını almaq məqsədilə xüsusi şərtlər müəyyən etməyə imkan verir. Mümkün xüsusi şərtlərə narkotik və ya alkoqol reabilitasiyasında iştirak, kompüter, smartfon və ya internetdən istifadəyə qoyulan qadağa, yaxud cinsi cinayətkar kimi qeydiyyatda düşmək tələbi daxil ola bilər [6].

Normativ hüquqi aktlarda isə probasiyanın növləri məsələsinə daha fərqli yanaşma mövcuddur. Məqsəd və tətbiq mərhələlərinə görə

Qırğızıstan qanunvericiliyində probasiyanın aşağıdakı növləri fərqləndirilir: 1) məhkəməyədək (dövlət ittihamı mərhələsində) probasiya; 2) icra (məhkəmə qərarlarının icrası mərhələsində) probasiyası; 3) penitensiar (cəzaçəkmə müəssisələrində) probasiya; 4) postpenitensiar (azadlığa buraxıldıqdan sonrakı) probasiya [2, s. 44].

Lakin Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyində probasiyanın növləri üzrə konkret və sistemli bir təsnifat hələ ki, birbaşa normativ şəkildə təsbit edilməmişdir. Hazırda ölkəmizdə probasiya fəaliyyəti daha çox cəzaların icrası prosesində “probasiya nəzarəti” formasında həyata keçirilir. Fikrimizcə, milli qanunvericilikdə probasiyanın növlərə ayrılması və xüsusilə beynəlxalq təcrübədə uğurla sınaqdan keçmiş “məhkəməyədək probasiya” və “postpenitensiar probasiya” kimi anlayışların daxil edilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Beləliklə, tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Azərbaycanda probasiya institutunun formalaşması cinayət-icra siyasətində keyfiyyətə yeni mərhələnin əsasını qoymuşdur. Lakin bu sahədə əldə olunmuş nailiyyətlərin davamlılığını təmin etmək üçün qanunvericilik bazasının beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə daha da təkmilləşdirilməsi və yeni normativ hüquqi aktların qəbul edilməsi mühüm zərurətə çevrilmişdir.

Xüsusilə mövcud qanunvericilikdə “probasiya” termininin vahid və əhatəli hüquqi tərifinin təsbit edilməsi, habelə probasiya nəzarətinin növlərinin (məhkəməyədək, icra, penitensiar və postpenitensiar) qanunvericilik səviyyəsində sistemləşdirilməsi bu institutun tətbiq dairəsini genişləndirə bilər. Hesab edirik ki, gələcəkdə probasiya fəaliyyətinin bütün aspektlərini (sosial reabilitasiya, psixoloji dəstək və innovativ nəzarət mexanizmləri) özündə birləşdirən xüsusi bir qanunvericilik aktının – “Probasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi bu sahədəki hüquqi boşluqların aradan qaldırılmasına və idarəetmənin səmərəliliyinin artırılmasına xidmət edəcəkdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. “Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2017-ci il tarixli Sərəncamı: [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/34809>
2. Ağayev V., Məcidov S., Şahhüseynbəyova N. Probasiya fəaliyyətində sosial adaptasiya və reabilitasiya: Nəzəri və praktiki məsələlər. – Bakı: Elm və Təhsil Nəşriyyatı, – 2025. – 374 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsi // Bu Məcəllə Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 14 iyul tarixli 908-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir: [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/46951>
4. Ioan Durnescu, & Vivian Geiran, (2019) Implementing community sanctions and measures, Council of Europe
5. Quliyev C., Hübətov M., Mustafayev N. Azərbaycan Respublikasının cəza-icra hüququ. – Bakı: Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Akademiyası, – 2022. – 576 s.
6. [Electronic resource] /URL: <https://legaldictionary.net/probation/>
7. [Electronic resource] /URL: https://nja.gov.in/Concluded_Programmes/2022-23/P-1341_PPTs/1.Law%20Relating%20to%20Probation%20An%20Overview%20-Session-II.pdf

Исмайлова Набат Шираз гызы,
магистрант II курса кафедры уголовного права, уголовного процесса,
криминалистики и судебной экспертизы Бакинского государственного университета

ИНСТИТУТ ПРОБАЦИИ: ПОНЯТИЕ, ОСОБЕННОСТИ, ВИДЫ И ФУНКЦИИ**РЕЗЮМЕ**

В данной статье анализируются гуманизация наказаний как приоритетное направление современной уголовно-правовой политики и сущность института probation. На фоне реформ, проводимых в Азербайджане с 2017 года, подробно освещаются создание Службы probation и инновационные механизмы контроля в этой сфере. В исследовании рассматриваются международные теоретические подходы к понятию probation и раскрываются такие фундаментальные функции этого института, как контроль, реабилитация и социальная адаптация. Виды probationного надзора систематически классифицируются на основе международного опыта и законодательных примеров различных стран. Обосновывается необходимость закрепления единого юридического определения термина «probation» в национальном законодательстве и принятия специального законодательного акта, регулирующего деятельность в этой области. Данные реформы служат повышению эффективности исполнения наказаний, не связанных с изоляцией от общества, и предотвращению рецидивной преступности.

İsmayilova Nabat Siraz,
Second-year master's student, Department of Criminal Law,
Criminal Procedure, Criminalistics and Forensic Examination, Baku State University

THE INSTITUTE OF PROBATION: CONCEPT, CHARACTERISTICS, TYPES, AND FUNCTIONS**SUMMARY**

The article analyzes the humanization of punishment and the essence of the probation institute, which are priority directions of modern criminal justice policy. Against the backdrop of reforms implemented in Azerbaijan since 2017, the establishment of the Probation Service and innovative control mechanisms in this field are highlighted in detail. The research reviews international theoretical approaches to the concept of probation and explains the fundamental functions of this institute, such as supervision, rehabilitation, and social adaptation. Types of probation supervision are systematically classified based on both international experience and legislative examples from various countries. Furthermore, the study substantiates the necessity of providing a unified legal definition of the term “probation” in national legislation and the adoption of a specific legislative act regulating activities in this field.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 06.04.2026
Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 18.04.2026
Çapa qəbul olunma tarixi: 20.04.2026